

УДК 008

Семенова Дар'я

НАЦІОНАЛЬНЕ У СТРУКТУРІ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ПРИГОДНИЦЬКИХ РОМАНАХ СЕРЕДИНИ ХХ СТ.

Дослідження присвячено аналізу розмаїття у ставленні до національного аспекту ідентичності в українській пригодницькій літературі для юнацтва середини ХХ ст. Оглянуто кілька моделей реалізації національного у структурі ідентичності в підрадянській та діаспорній українській літературі: від зведення його до рівня регіонального колориту до загостреного плекання національної ідентичності і консервації культурної традиції перед обличчям «Чужого».

Ключові слова: українська література для юнацтва; пригодницькі романи; національна ідентичність.

Semenova D. National in the identity structure in Ukrainian adventure novels of middle XXth c.

The study is dedicated to the diversity in dealing with national aspect of identity in middle-20-c Ukrainian adventure novels for youth. Several models how the national is presented in the identity structure in Ukrainian literature in the Soviet Union and in diaspora are considered: from neglecting it as merely 'local flavour' to dramatizing the experience of national identity and cultural tradition facing the Other.

Keywords: Ukrainian youth literature; adventure novels; national identity.

Семенова Д. Национальное в структуре идентичности в украинских приключенческих романах середины ХХ в.

Исследование посвящено анализу разнообразия в отношении к национальному аспекту идентичности в украинской приключенческой литературе для юношества середины 20 в. Рассмотрено несколько моделей воплощения национального в структуре идентичности в советской и диаспорной украинской литературе: от сведения его до уровня «местного колорита» до обостренного переживания

ния национальной идентичности и культурной традиции перед лицом «Чужого».

Ключевые слова: *украинская литература для юношества; приключенческие романы; национальная идентичность.*

Сучасні дослідження пригодницького роману та інших жанрів, традиційно орієнтованих на масового або недорослого читача, зосереджуються на тому, як розважальним аспектам таких текстів сусидить дидактизм, спрямований, крім того, на ідеологічне виховання [6–8]. Однією з цілей, яких цілеспрямовано чи несвідомо досягають автори пригодницьких романів, є виховання відчуття належності до певної спільноти, відчуття Свого. Така самоідентифікація включає в себе соціальні, гендерні, національні та інші компоненти. Розглянемо розмаїття моделей реалізації національного елемента в цій структурі, у пригодницьких романах радянської та діаспорної української літератури.

Радянська пригодницька література для дітей та юнацтва робила колосальний акцент на класовій ідентичності і на ідентичності представників понаднаціональної спільноти – Радянського союзу. Національна ідентичність у таких текстах могла набувати важливості хіба що регіонального колориту. У повістях «Навколо світу у 50 днів» Я. Кальницького і В. Юрезанського [2] або «У нетрях» О. Донченка представлено групи підлітків-протагоністів, поміж якими є й вихідці з України, які разом втілюють збірний образ радянських юнаків-героїв пригоди.

Як антитезу до такої моделі ідентичності у пригодницькі романи часто включено антагоністів, яких вирізняє посилені (у порівнянні з протагоністами) важливість національного у структурі ідентичності. Ця національна ідентичність може бути невідразною, але загрозливою вже своєю наявністю – наприклад, у романі М. Трублаїні. [4] Модель протиставлення між «Своїми» та «Чужими», яка ґрунтувалася б на однорядних ознаках – приналежності до тої чи тої нації – у радянській літературі для юнацтва підмінюється іншою моделлю, у якій «Свої» і «Чужі» різняться не за національною ознакою, а за ставленням до національного.

Творчість письменників у еміграції, за відсутності державної цензури, дозволила повернення до національної ідентичності як ключової у знаходженні персонажами, що дорослішають, себе-у-світі. Життя поза радянською цензурою створило можливість

написати про національні трагедії й утиски, про які годі було говорити, і використати цю мартирологічного стибу національну героїку з метою виховання національного духу в молодшого покоління, в тому числі у текстах, оформлених у пригодницькому жанрі. Яскравими прикладами таких еміграційних текстів є «Тигролови» І. Багрянного або «Прометеїв вогонь» С. Любомирського [1; 3].

У діаспорній літературі натрапляємо на значну актуалізацію національних елементів ідентичності не лише з огляду на зняття цензурних обмежень, а й з огляду на кардинально нові досвіди зіткнення з інокультурними «Іншими», переживані на чужині. Це спричинюється до тенденцій до загостреного плекання і консервації національної ідентичності, яке доходить аж до ксенофобії, як це спостерігаємо, наприклад, у романі «Отаман Воля» Л. Храпливої [5].

Література:

1. Багрянний І. Тигролови // Багрянний І. Тигролови; Морітурі. – К. : Наук. думка, 2001. – С. 5–241.
2. Кальницький Я., Юрезанський В. Навколо світу за п'ятдесят днів: повість для дітей з малюнками в тексті / Яків Кальницький, Володимир Юрезанський. – [Х.] : Держвидав України, 1928. – 147 с.
3. Любомирський С. Прометеїв вогонь : роман / С. Любомирський. – Лондон : Українська видавнича спілка, 1977. – 544 с.
4. Трублаїні М. П. Шхуна «Колумб» ; «Лахтак» : повісті / М. П. Трублаїні. – Одеса : Маяк, 1979. – 555 с. : іл. – (Шкільна бібліотека).
5. Храплива Л. Отаман Воля: повість для молоді / Леся Храплива. – Мюнхен: Українське видавництво, 1959. – 271 с.
6. Green, Martin Burgess. Seven Types of Adventure Tale: An Etiology of a Major Genre. Philadelphia: Penn State Press, 1991.
7. Phillips, Richard. Mapping Men and Empire: A Geography of Adventure. London & New York: Routledge, 1997.
8. Yanarella, Ernest J., and Lee Sigelman. Political Mythology and Popular Fiction. Greenwood Press, 1988.